

متن پرسش

سلام استاد عزیز: در جواب به بعضی از کاربران فرمودید: «بعضی مناجاتی اند و بعضی خراباتی» این دو را کمی می‌توانید شرح دهید تا تفاوت آن دو را بفهمیم؟ با تشکر

متن پاسخ

باسمه تعالی: سلام علیکم: خراباتی کسی است که جذبه‌ی الهیه بر او غلبه دارد و مناجاتی سعی می‌کند به آن جذبه برسد. خواجه عبدالله انصاری در کتاب منازل السائرین پس از مقدمه‌ای عرفانی می‌فرماید: کتاب منازل السائرین را در صد مقام تنظیم کردم که در ده بخش جای می‌گیرد. [۱] و متذکر می‌شود هرچند سالکان در این مقامات مختلف‌اند و بعضی «محبوبِ مراد» اند و بعضی «محبِّ مُرید» [۲] ولی در هر صورت با این‌همه در این نوشتار حال محبی در نظر گرفته شده که استعدادی متوسط دارد.

عرفا به طور کلی متفق‌اند که نهایت تصحیح نمی‌شود مگر با تصحیح بدایات و تصحیح بدایات عبارت است از ۱- امتثال امر الهی ۲- مشاهده اخلاص و این‌که انسان در خود ببیند برای خدا خواسته ۳- رعایت سنت ۴- تعظیم نهی در عین مشاهده خوف از عقاب الهی ۵- شفقت بر عالم با بذل خیرخواهی و این‌که بار خود را بر روی دوش مردم نیندازد ۶- دوری از همنشینی که وقت را تباه می‌کند ۷- دوری از هر سببی که دل را مفتون و شیفته می‌نماید.

می‌فرماید: مردم در این بیان و شأن سه دسته‌اند: آن‌که بین خوف و رجاء عمل می‌کند، با توجه به محبت و همراه با حياء، که چنین کسی را «مرید» گویند. [۳] و آن‌که از وادی تفرقه و پراکندگی به وادی جمع ربوده شده که او را «مراد» نامند [۴] و غیر از این دو هرکه هست مدعی و نیرنگ‌باز است.

می‌توان گفت: همه‌ی مقامات در سه مرتبه جمع می‌شوند. رتبه‌ی نخست که مساوی است با آغاز کار سالک در سیر سلوک. رتبه‌ی دوم با داخل شدن سالک در غربت شروع می‌شود و رتبه‌ی سوم دست‌یابی سالک به مشاهده‌ای است که او را به سوی عین توحید در طریق فنا می‌کشاند و جذب می‌کند.

در معنای رتبه‌ی نخست که آغازکردن کار سالک در سیر و سلوک بود، در روایت از رسول خدا (ص) داریم: «سیرُوا سَبَقَ الْمُفْرِدُونَ» سیر کنید که مُفْرِدُونَ پیشی گرفتند. مردم سؤال کردند ای رسول خدا مفردون چه کسانی هستند؟ فرمودند: «المهتزون، الذین یهتزون فی ذکر الله عز و جل، یضع الذکر عنهم أُنْقَالَهُمْ فِیْأَتُونَ یَوْمَ الْقِیَامَةِ خَفَافًا» متحیرون آن‌هایی که در یاد خدا سرگشته‌اند و یاد خدا بارهای گران

را از ایشان برمی‌دارد، از این روی در قیامت سبک بال خواهند آمد. (ترمذی، کتاب‌الدعویات، باب ۱۲۹)

در رابطه با مرتبه‌ی دوم که واردشدن در غربت است از رسول خدا (ص) داریم «طَلَبُ الْحَقِّ غُرْبَةٌ» [۵] طلب‌کردن و خواستن حق، غربت است. و در رابطه با مرتبه‌ی سوم که دست‌یابی به مشاهده است در روایت داریم که جبرائیل از رسول خدا (ص) پرسید: «مَا الْإِحْسَانُ؟» احسان چیست؟ حضرت فرمودند: «أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ» [۶] احسان آن است که خدا را به گونه‌ای عبادت کنی که گویا او را می‌بینی و اگر او را نمی‌بینی پس بدان او تو را می‌بیند. که این حدیث اشاره جامعی است به مذهب عرفا و متصوفه.

خواجه عبدالله انصاری می‌فرماید: من درجات هر مقام را به تفصیل برایت باز می‌گویم تا درجه‌ی عامه و سالک و محقق را در هر مقام بشناسی زیرا برای هر یک نشانی است که به سوی آن برانگیخته می‌شود. موفق باشید

[۱] - آن ده بخش عبارت‌اند از: ۱- بدایات ۲- ابواب ۳- معاملات ۴- اخلاق ۵- اصول ۶- اودیه ۷- احوال ۸- ولایات ۹- حقایق ۱۰- نهایت.

[۲] - «محبوبِ مراد» پیش از آن که قدم در راه سلوک گذارد با جذب رבוده می‌شود و در نتیجه نهایت او پیش از بدایات او خواهد بود، برعکس «مُحبِ مرید» که باید قدم‌قدم منازل را طی کند.

[۳] - مرید همان سالک مجذوب است که جز خدا را اراده نکرده و مراد همان مجذوب سالک است که خداوند او را اراده و جذب کرده.

[۴] - حافظ در رابطه با عبور از تفرقه می‌گوید: «از فکر تفرقه باز آی تا شوی مجموع» که عبور از خلق به حق است و به حق اشتغال یافتن.

[۵] - تاریخ دمشق، ج ۵۱، ص ۸۳۲- کنز العمال، ج ۱، ص ۲۳۹

[۶] - صحیح مسلم، کتاب‌الایمان، ج ۱، ص ۳۷.